

მიიღება ხელის მოწერა. ფასი 1 წლ., — 5 მან 6 თვ.— 2 მ. 75 კ., 3 თვ.— მ 50 კ., 1 თვ.— 50 კ. სოფლის მასწავლებელთ, სამკითხველოებს და მოსწავლეთ დაეთმობათ 4 მან.

ქოველ კჳირაული საზოგადო ეპონო-

მიური და სალიტერატურო ჟურნალი

რედაქცია ღიაა 5—7 საათ.

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დენქმისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი: ძველი ჩვეულება და ახალი სინამდვილე. — ა — ისა. მცირე ზასუხი. — ალ. ყიფშიძისა. დემოკრატიუ და ჰერაკლიტი. — ქართლელისა. გიორგი სააკაძის სახელის საშეუარნეო სკოლა. — სვ. ქვარიალისა. შემოდგომა. — ლექსი კ. აბაშიძის რელისა. შაბაიშანიო!.. — ოლ. ბეჟ-აგლაძისა. საზარელი დღეები. — ეკალისა. წინამძღვარანთ კარის საშეუარნეო სკოლა. — სვ. ხუნდაძისა. ჩვენი სკოლის ბედი-ბაბი. — რ. გ — ესი. „კავკასიური უკული“. — ქართველი მეყველისა. შართაღია? კომპერტიული მოძრაობა. — დ. ვ — ისა. ბ. თეჟ-დორე დღონტის. — * * — სა. ჩვენი ფოსტა.

ოხებით სჩადიან ეჭოსაც და მეორესაც. დიდი ხანი არ არის მას აქეთ, რაც მთელი კავკასია სეპარატიზმის ბუღეთ იყო გამოცხადებული და ვერავინ ვერ დაგვარწმუნებს იმაში, რომ ამ ცრუ ცნობების განმტკიცებაში თვით კავკასიის მთავრობასაც არ ედო წილი, მაგრამ დრონი იცვალენ. გამოქვეყნდა მეფის მოადგილის მოხსენება, სადაც ხაზგასმით არის ნათქვამი, რომ კავკასიაში არავითარი სეპარატიზმი არ არის. ამის შემდეგ ჩვენ თამამად შეგვიძლიან ამოვისუნთქოთ, მაგრამ ეს ხელს არ გვიშლის მაინც იმ ადამიანის მდგომარეობაში ვიყოთ, რომელ იც მრავალ ხნის განმავლობაში გამოძიების ქვეშ იმყოფებოდა, აბრალდებდენ კაცის კვლას და ყველა სისაძაგლეს და როდესაც გაანახევრეს მისი სიცოცხლე გამოუცხადეს: მიბძანდით, თქვენ კაცის მკვლელი არა ხართო! უბრ ლო ცხოვრებაში ამას ჰქვიან სასამართლოს შეცდომა, მაგრამ როდესაც ამასვე ახდენენ მთელ ერზედ, ან მთელ ერებზედ, მაშინ ეს მეტია, ვიდრე თვით ინკვიზიცია. ამბობენ, რომ საქიროა რეფორმები. მაგრამ ჩვენ ვიცით როგორ მსჯელობს მთავრობა ასეთ შემთხვევებში. კავკასიაში, რომ სეპარატიზმი ყოფილიყო, მაშინ საქირო იქმნებოდა დამშვიდება, მაგრამ ასეთი რამ არ არსებობს, კავკასია დამშვიდებულია, მაშასადამე კავკასია ურეფორმოთაც ბედნიერია. აი ლოლიკა მმართველ წრეებისა, რომელიც არ დააყოვნებს და მალე იჩენს თავს.

ძველი ჩვეულება და ახალი სინამდვილე

რუსის ადმინისტრატორებს ერთი ჩვეულება სჭირთ. სჯერათ არა ის, რასაც აწვდის მათ სინამდვილე, არამედ მარტო ის, რასაც თითონვე ამბობენ. იტყვიან, რომ კავკასიას ცეცხლი უკიდია და მაშინ სრულიად რუსეთის ყველა ნასოსები ჩვენსკენ არის მოშვერილი და არ არსებობს ისეთი სასტიკი საშუალება, რომლითაც არ აქრობდნენ ამ „ცეცხლს“. იტყვიან რომ კავკასიაში სრული სიმშვიდეა და მაშინ მზად არიან სულში ჩავვისვან. ჩვენთვის აქამდისაც გამოუცნობია ის კრიტერიუმი, რომლის მე-

ჩვენ გვწამს, რომ გრაფი ვორონცოვ-დაშკოვი მართლა მოწადინებულია სანამესტნიკოში რეფორ-

მები იქმნეს შემოღებული, მაგრამ მთელი მისი მოხსენება ისეა შედგენილი, ფაქტები ისეა დალაგებული და ისეა გაშუქებული, რომ სწორეთ ამ მოხსენების ძალით არ მოგვეცემა არავითარი რეფორმა. რა არის მთავარი მიზანი მოხსენებისა? დაამშკდოს და დაარწმუნოს ცენტრალური მთავრობა, რომ კავკასიაში ყველაფერში სიმშვიდეა. აი დომინანტ-აკორდი მოხსენებისა. ჩვენ კი ვიცით რუსეთის სახელმწიფოებრივ პრაქტიკიდან, რომ თუ მთავრობა თავს დამშვიდებულად გრძნობს, იგი რეფორმას არ იძლევა.

ჩვენც იმ აზრისანი ვართ და გვჯერა კიდევ, რომ კავკასიაში და კერძოდ საქართველოში სიმშვიდეა, მაგრამ როდესაც მთავრობა ბრალმდებლის როლიდან დამცველის როლში შედის და სეპარატიზმთან ერთად ყველაფერს ქარსა და ნიავს ატანს, და მთელი ჩვენი პოლიტიკური აზრი, პროგრამები და სურვილები დაბალ ხარისხის მოთხოვნილებად აქვს წარმოდგენილი, რომლებიც ერობასა და სასამართლოს რეფორმაზე შორს არ მიდიან, მაშინ ჩვენ თითონვე უნდა ავიმალლოთ ხმა და ვსთქვათ, რომ არც ისეთი სუბუქები ვართ, რომ ქიანქველაც ვერ გავქუტოთ! რასაკვირველია, ჩვენ სეპარატიზმები არა ვართ, მაგრამ სამაგიეროდ ჩვენ საუკეთესო ავტონომისტები ვართ და ეს კი არ არის აღნიშნული მოხსენებაში. და არა მარტო ეს, მოხსენებაში ძალიან სუსტად არის აღნიშნული საზოგადოებრივი პოლიტიკური მდგომარეობა საქართველოსი და ეს იმ დროს, როცა იგივე მოხსენება განსაკუთრებულის ყურადღებით ეპყრობა სომხობას. იმის დასამტკიცებლად, რომ კავკასიაში სეპარატიზმი არ არის, მოყვანილია ფაქტები ლოიალობისა მარტო სომხების ცხოვრებიდან და მოხსენება ძალაუნებურად ისეთ შთაბეჭდილებას ახდენს, თითქოს საქართველოში იმიტომ იყოს მშვიდობა, რომ სომხები თავიანთ სახალხო სკოლებში რუსულ ენას დიდის სიამოვნებით სწავლობენ. იძულებული ვართ ასე განვმარტოთ, რადგან მოხსენების გამოკვეყნებულ ადგილებში საქართველოს შესახებ სხვა არაფერი არის ნათქვამი.

რათა ხდება ასე? რათა ხდება, რომ ხან ყველა ცოდვეს თავზედ გვახვევენ და დაწყობილი სეპარატიზმიდან ყველაფერს გვწამებენ, ხან კი ისეთ დაბალ პოლიტიკურ ხარისხამდე ჩამოვყვართ, რომ უარყოფენ არამც თუ ჩვენს სეპარატიზმს, არამედ უბრალო შეგნებასაც, რომლის ძალით არავითარ იდეას, პოლიტიკურ მიმართულებას და მისწრაფე-

ბას ადგილი არა აქვს ვითომდა ჩვენში და ძალაუნებურად ისეთ მდგომარეობას ჰქმნიან, როცა ცენტრალური მთავრობა მით უფრო ნაკლებ ანგარიშს გაგვიწევს. ხდება იმიტომ, რომ იმ შემთხვევაშიაც, როცა სეპარტიზმს გვაბრალებენ და იმ შემთხვევაშიაც როცა ყველაფერს თითონვე უარყოფენ, მთავრობა არსებითად ერთ წერტილზედა სდგას. ერთგანაც და მეორედგანაც მთავრობა სიმართლეს მალავს, მთავრობა ანგარიშს არ უწევს სინამდვილეს და სჯერა მარტო ის, რასაც თვითონ ამბობს. განა საქებურია სომხებისთვის, როცა მოხსენება მათ შესახებ ამბობს, რომ მაშინაც კი გატაცებული სწავლობენ რუსულ ენას, როცა ეს მათთვის სავალდებულო არ არისო. განა სიმართლესთან ახლოა ის ცნობა, ვითომც ექსარხოს ინოკენტის მეოხებით ავტოკეფალიის საკითხი ისე მწვავედ აღარ არის დაყენებული და ეს იმ დროს, როცა ამ საკითხმა უმწვერვალესობამდე მიადწია და განა პოლიტიკური ტაქტი უსათუოდ მოითხოვს იმის თქმას, რომ მუსულმანებში პანტურკიზმი და პანისლამიზმი იმიტომ არ არსებობენ, რომ მუსულმანური მასსა ფრიად ბნელი და გაუნათლებელია? სჩანს, საკმარისია განათლებამ იმატოს მუსულმანებში და პანტურკიზმი და პანისლამიზმი იმ წამსვე გაჩნდება. აქედან რა დასკვნა უნდა გამოიყვანოს ცენტრალურმა მთავრობამ? ერთადერთი—აღკრძალეთ განათლება! და ყველა ეს ნათქვამია მოხსენებაში, როცა სინამდვილეში მსგავსი რამ არ არსებობს.

საზოგადოებრივი ცხოვრება კავკასიისა გაიზარდა. მეორე ვორონცოვის დროს კავკასია ის აღარ არის, რაც იყო პირველ ვორონცოვის დროს. აღმოცენდნენ უფრო რთული კომბინაციები, რომლებიც სრულებით არ ეწინააღმდეგებიან რუსულ სახელმწიფო ინტერესებს და დროა, რომ ხალხიც და მთავრობაც მუდამ ჟამს და ყოველ პირობებში მართლის თქმას შეეჩვივნენ და არ დამალონ ხოლმე ის, რაც არსებობს სინამდვილეში.

ა ი.

მცირე ჰასუხი

განსვენებულ ილია ქავჭავაძეს დარჩა სოფელ ყვარელში მამა-პაპეული მამული, ზომით 497 დეს. 1255 ოთხ-კუთხი საყენი. როგორც სხვა მამულები განსვენებულისა, ყვარელის მამულიც უზო-

მოდ იყო დავალიანებული ბანკის ვალით (თითქმის 17,000 მან.), ამის გამო პირდაპირმა მემკვიდრეებმა უარი სთქვეს მემკვიდრეობაზე და მამული ჩვენს საადგილ-მამულო ბანკს დარჩა საკუთრებად.

თითქმის $\frac{5}{6}$ მამულისა შეიცავდა ტყეს, რომელიც ყვარელიდან 15 ვერსის სიშორეზე მდებარეობდა. ტყეს მუშტარი არა ჰყავდა, არავის უნდოდა ასე შორს მდებარე ტყე. მუშტარი იყო სახლ-კარი-სა, მცირეოდენ ვენახებისა და სოფლის პირას მდებარე საქიგოვე პატარა ტყისა და სახნავისა.

სადგილ-მამულო კომისიამ როგორც იყო მოახერხა და მიჰყიდა ეს მამული ყვარელიებს 10.000 მანეთად, ხოლო სახლ-კარი ილიასი — 1 დეს. 100 საყენი შეიძინა საკუთრებად ტფ. გუბერნიის თავად-აზნაურობამ 20 აგვისტოს 911 წ. 5344 მ. 39 კაპეიკად. აქედან თავნი ვალია 365 მ. 99 კ., ხოლო 1687 მ. 40 კ. ნელიომკა. მართალია თავად-აზნაურობამ თავის საკუთრებად შეიძინა ეს მამული, მაგრამ დაადგინა, რომ იგი გადასცეს ქ. შ. წ.-კ. ს. სრულ გამგებლობაში. ასეც მოიქცა თავად-აზნაურობა. საადგილ-მამულო კომისიამ ეს მამული თავის ინსტრუქტორის ა. დ. ციციშვილის ხელით ჩააბარა წ.-კ. გამ. საზოგ. თელავის განყოფილებას, — სახლ-კარი ილიასი, ეზო და წისქვილი.

თელავის განყოფილება ჯერ ისევ 10 ნოემბერს 1910 წ. (განცხადებას ხელს აწერენ თავმჯდომარის ამხანაგი ვ. კახიძე და მდივანი ივ. პატაშვილი) თანახმა იყო იკისრნა 1200 მან. ვალი, მაგრამ საადგილ-მამულო კომისიამ კარგად იცოდა ავლადიდება წ.-კ. გ. საზოგადოებისა და მის თელავის განყოფილებისა და ეს ვალიც მოხსნა, ასე რომ მამული ჩააბარეს სრულიად უვალოდ. ასე გასინჯეთ საადგილ-მამულო კომისიამ წრეულს სახელმწიფო გადასახადი და საერობო ხარჯი ამ მამულისა 25 მ. და 40 კაპეიკა-კი შეიტანა ხაზინაში და თელავის განყოფილება აღარ შეუწყებია. დღემდის ამ მამულისა თავად-აზნაურობამ შეიტანა ბანკში და ხაზინაში 1513 მან.

ამ ხასიათისაა მზრუნველობა ტფილისიდან საადგილ-მამულო კომისიისა ილიასეულ სახლ-კარზე სოფ. ყვარელში.

თელავის განყოფილების და ბ. ბ. თელაველ კორესპონდენტების მზრუნველობა და უნარი რაღაში გამოიხატა? თელავის განყოფილება იწერება, თუ 5.000 მანათს არ მომაშველებთ, მამულს ვერ მოუვლიო, ხოლო კორესპონდენტები აგერ ეს სამი წელიწადია, ვითარცა ძაძა-მოსილნი, წუწუნებენ

პრესაში, თავად-აზნაურობა „დიდებულ მამულიშვილის სახლ-კარზე არა ზრუნავს და პატრონობას არ უწევს პოეტის სახლსაო“.

ფრიად საყურადღებო ახლა ისაა — თუ თავად-აზნაურობა და მისი საადგილ მამულო კომისია აქედან (ტფილისიდან) კალთით ფულებს გაჰგზავნის თელავში, ბანკის ვალსაც ნაწილ-ნაწილად გადაიხდის, შემდეგ მიაშველებს თელაველებს არქიტექტორს სახლის შესაკეთებლად, ჩეენერს — წისქვილის გასაკეთებლად, გამოცდილს პედაგოგს ბიბლიოთეკა-სამკითხველოს მოსაწყობად და სკოლის დასაარსებლად, მაშინ თვით ადგილობრივი ორგანო — თელავის განყოფილება და მდიდარ სოფლის ყვარლის საზოგადოება რაღა მოხელენი იქნებიან? რა აზრი ექნება მაშინ თელავში განყოფილებას, თუ მართო იმის უნარს გამოიჩენს, რომ ას თუმნობით ცენტრიდან მოწყალეობა ითხოვოს და თვითონ კი ხელი ვერ გაანძრიოს და ორი გროში ვერ შეაგროვოს?

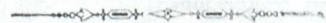
კახეთი საგნა განათლებული ხალხით, შეძლებული და ღონიერი გლეხ-კაცობით და ნუ თუ იმდენი თვითმოქმედება ვერ გამოუჩენიათ, რომ თავის საუკეთესო ღვიძლ შვილს შესაფერი პატივი სცენ? ნუ გამიწყრებით და პირდაპირ მოგახსენებთ — ეს სრული ეროვნული სიღამბლეა და უნიათობა.

თავად-აზნაურობა ნოეს კილობანი ხომ არ არის? იგი ყველას ვერ გასწვდება. თუ ადგილობრივ სიცოცხლის უნარს ვერ გამოვიჩენთ, ტყუილი იქნება ცენტრიდან ოქროს წვიმების დენა.

სანუკემოდ გულგატეხილ თელაველ კორესპონდენტებისა შემოძლიან ვსთქვა, რომ თავად-აზნაურობა მზადაა ვალის მოწყვეტის გარდა ფულითაც დაეხმაროს ქ. შ. წ.-კ. ს. თელავის განყოფილებას, რომ ილიასეული სახლ კარი და კარ-მიდამო რივიანად შეინახოს, ხოლო მაშინ კვლავ დიდი და პატარა იკითხავს — რისთვის არსდება საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეებში გაწყობილებანი და კერძოდ თელავისა, თუ თვითონ ხელის განძრევის თავი არ ექნებათ და ბოლო-თრიასავით ცენტრს აეკიდებიან?

5 ენკ. 1913 წ.
ქ. ტფილისი.

ა. ყიფშიძე.

დემოკრიტე და ჰერაკლიტე

(ხადლეისა)

ძველად საბერძნეთში სახელი გაითქვა ორმა ფილოსოფოსმა: დემოკრიტემ და ჰერაკლიტემ. პირველი მუდამ იცინოდა, მეორე კი ცრემლთა ზღვად იქცა და გამოდარებული ვერავინა ნახა: ერთ თავად სტიროდა და სტიროდა, როგორც დანამული მარილის კვირტი.

თქმა არ უნდა, თანამედროვე მოაზრე თანამედროვე საზომით რომ გადახედავს მათ, ერთსაც გაუწყრება მეორესაც, შეიძლება სულელებადაც დასახოს, ვიდრე ფილოსოფოსებად. ერთით კი, გეთაყვათ, ვის გაუგონია მუდამ გიჟური სიცილი ან და მუდმივი წრიპინი, რომ სიხარულის ლანდისა მაინც არა გვესმოდეს რა?

არ ვიცი, რით გაიმართლებდნენ დღევანდელ მხილებელთა წინაშე ეს ძველი დროის მოაზრენი, მაგრამ ეს კი აშკარაა, ახლა რომ ჩვენში ეცხოვრათ, კურახეულს საქართველოში, უეჭველია ხარხარისა და ცრემლის სამეფოც გარდაჰქმნიდნენ მას.

და მართლაც, ნუ თუ სატირელი არ არის, რომ ერს, რომელსაც დიდებული წარსული ჰქონია. საკუთარი ისტორია, დღეს ჩვენვე ვიგდებთ მასხარად. ვათახსირებთ, მიწასთან ვასწორებთ, ვთაკლობთ, რომ ჩვენ ჩვენს ერს ვეკუთვნითო.

რომ ქართველები ვართ...

რომ უცხო ერებთან გასაყოფი არა გვაქვს რა...

საქმე საერთაშორისო პროლეტარია...

საქმე საერთაშორისო სოლიდარობაა ..

საქმე საერთაშორისო...

მიაყოლეთ რაც გნებავთ, ოღონდ საერთაშორისო. ის ნუ მოაშორებთ; გუდა ჩამოიკიდეთ და თუ მარსის პლანეტაზე ხალხი აღმოჩნდა, რა თქმა უნდა, პროლეტარებთურთ, აი ამ პროლეტარათა დასახმარებლად შეჰკრიბეთ ფული, პური, წყალი, იმიტომ რომ... გასაყოფელი არა გვაქვს რა!

რა ვუყოთ, რომ ისინი მაძღრები არიან...

რა ვუყოთ, რომ იმავე დროს ჩვენში შიმშილობა შლის ფრთებსა...

რა ვუყოთ, რომ თვითონ გვიტირის ბავშვი სახლში, პური მოგვეცითო!

საქმე მარსია...

საქმე მარსიელი პროლეტარებია...

საქმე მარსიელებთან სოლიდარობაა და არა

საკუთარი ქირის მოვლა...

არა საკუთარი კენესის შესმენა...

არა საკუთარი ტკივილის გრძნობა!

თუ რომ გაბრიყვდით და გაიხსენეთ თქვენ თქვენი თავი, მაშინ... აღსრულდა!

ზუბრი ხართ...

ბურჟუა...

ტირანი...

უნდა მოკვდეს თვით ერის მესაიდუმლეც კი, თუ მას შუბლზე საქირო იარლიკი არ აკრავს.

ის ავაზაკია!

ჯაშუში!

ოინბაზი!

სისხლის მსმელი წურბელა!

შხამიანი ობობა!

სიკვდილი მას...

ჩვენც ვითმენთ ამ ხმებს, ვითმენთ და თუ ისეთი დაუჯერებელი რამ მოხდა, როგორც ილიას სიკვდილია, ავყაყანდეთ...

დავიწყეთ ტირილი...

ვიწყევლოთ ჩვენი დაობლება...

უპატრონობა...

აბუჩად აგდება...

ჩვენი უხამსობა...

ჩვენი დეგენერატობა...

რატომ?

მხოლოდ იმიტომ, რომ ყველა ეს წუმბე...

ნაქეპყი წყალი...

შმორი...

ავილოთ და „თემის“ რეცეპტით რომელიმე უცხო ერის ლეიბ ორგანოს წარმომადგენელთ გავარჩევინოთ:

რამდენად მართლები ვართ წუმბის დაგუბებაში...

რამდენად მართლები ვართ ჩვენს ტირილში ანუ ჩივილში. .

რამდენად მართლები ვართ მათს მართლ-მსაჯულების წინაშე:

ღირდა თუ არ მოგვეკლა ილია...

ღირს თუ არა, ადამიანმა ყური უგდოს უხამს პატესტებს...

და ყველა ეს იმ დროს, როდესაც ათასი მორიგი საკითხი გვაქვს გასარკვევი... გადასაქრელი...

ათასი ტკივილი ითხოვს წამალს...

მოდით და ნუ იტირებთ...

მოდით და ნუ იხარხარებთ...

მოდით და გაამტყუნეთ, თუ ოდესმე არსებობდნენ სულელი ფილოსოფოსები, რომელთაც ორი უკიდურესი სამეფო დააარსეს:

სიცილისა და გოდებისა!

მართალი იყო დემოკრიტე...

მართალი იყო ჰერაკლიტე...

ჩვენც გვძართვეს ტირილი...

ჩვენც გვძართვეს გიჟური სიცილი...

სიცილი, რომელიც „ცოემლზე უფრო მწარია...“

იქნებ მაშინ გამოვფხიზლდეთ...

იქნებ უკიდურესობამ საშინელებიდან გვისნას...

იქნებ ვიპოვნოთ დაკარგული საღი პლათფორმა, სადაც ადამიანს ფეხი არ დაუსხლტება...

მანამდე კი თვითო ჩვენგანი დაე იყოს დემოკრიტე...

დაე დარჩეს ჰერაკლიტე...

ქართლელი.

გიორგი სააკაძის სახელის სამეურნეო სკოლა

ამ ერთი თვის წინად ვისარგებლე თ. ვასო აღ. თარხან-მოურავის მიწვევით და სოფ. ახალქალაქში (ქართლში) წავიკითხე ლექცია დიდი მოურავის გიორგი სააკაძის შესახებ.

დიდი ხანი მაინტერესებდა მენახა ის კუთხე, სადაც დაიბადა და აღიზარდა საქართველოს უდიდესი გმირი. ვნახე გ. სააკაძის სოფელი **ნოსტე**, მისი სასახლის ნაშთები, მისი ექვს სართულიანი მაღალი კოშკი, დღემდე საუცხოვოდ შენახული და ის ფართო ქვა, რომელზედაც იჯდა ხოლმე დიდი მოურავი და ეძლეოდა თავის ღრმა ფიქრებს სამშობლოს კეთილ-დღეობაზე. ამიტომ იმ ქვას ხალხი ეძახის „**ფიქრის ქვას**“.

გადავხედე ნოსტედან თემის მიმდგრებს, ცხირეთის ციხეს, ერთაწმინდას, გორის მიდამოებს და სანახაობამ სიამესთან ერთად მძიმე სევდით აავსო ჩემი გული. წარმომიდგა ქართველი ერის ძველი დიდება, მტერთან მედგარი ბრძოლა, გმირული თავგანწირვა; თვალს დაეხატა ცხირეთის ომი, ყურს მოესმა სააკაძის მქექარე ხმა და ამ საამო ბურანიდან გამორკვეულს დამეხატა დღევანდელი ჩვენი სინამდვილე, ჩვენი დაკნინება, სულით დაძაბუნება, სიღატაკე სამშობლოს ღალატი და ნიეთიერ-კულტურული გაღატაკება. ბნელი ბურუსი მოეხვია ჩემს იდუმალ ფიქრებს, მაგრამ ამ სიბნელეში ნათელს ხივად მომეჩვენა ერთი რამ,—ეს იყო დიდი მოურავის შთამომავალთა, ახლანდელ თ-დ თარხან-მოურავების გამოფხიზლება; თავის გმირ წინაპარზე წაკითხულმა ლექციამ ააფრთოვანა ისინი. იმათ გადაწყვიტეს დააარსონ **დიდი მოურავის ფონდი**. ლექციიდან შემოსული ფულის ნახევარი გადაიდო ამ ფონდისათვის და ცდილობენ ამ ფონდის გადი-

დებას სხვა და სხვა საშუალებით. აქვე დაიბადა მეტად გონივრული აზრი დააარსონ ახალქალაქში გიორგი სააკაძის სახელზე **პრაქტიკული სამეურნეო სკოლა**.

ამგვარი პრაქტიკული სკოლა (écoles pratiques, écoles-fermes) მეტად ბევრია ევროპაში, განსაკუთრებით კი იტალია-საფრანგეთში. ამ გვარ სკოლებს მეტად დიდი სარგებლობა მოაქვს განათლებულ ქვეყნებში და, ექვი არაა, დიდ სარგებლობას მოუტანს ჩვენს სამშობლოსაც, თუ კი ამ ტიპის სასწავლებელი გავრცელდება ჩვენში.

ჩვენი სამეურნეო სასწავლებელნი სამწუხაროდ, ვერ აღწევენ მიზანს. ამის უმთავრესი მიზეზია: 1) ის რომ ამ გვარ სკოლაში ბევრად მეტ ყურადღებას აქცევენ **თეორიას**, ვიდრე **პრაქტიკას**. აზერბეიჯანელებს მოწაფეებს ბოტანიკას, ზოოლოგიას, ქიმიას, მეზღვეობას, მეზღვეობას, ქირანახულის მოყვანას, მეაბრეშუმეობას, მევენახეობა-მეღვინეობას და სხ. და ყველა ამას **წიგნებით**, **წიგნებით** და **წიგნებით**. ხშირად ისეთი მასწავლებელნი უხსნიან ამ თეორიას, რომელთაც სუსტად იციან თავის სპეციალური საგნები. სამი-მეოთხედი ამ ხელოვნურად შეთვისებული თეორიისა, რჩება პრაქტიკულად აუხსნელი, უცდელი და მხოლოდ ერთ-მეოთხედს თუ ავარჯიშებენ პრაქტიკულად ცდით, ისიც ხშირად უვიცად და უხალისოდ. ეს ზედმეტი ბაგაკი თეორიისა, ეს დაზერბეული სამეურნეო მეცნიერების ნაკუწები მალე ავიწყდებათ მოწაფეებს ეგზამენების შემდეგ და ამ რიგად ეს შრომაც იკარგება უსარგებლოდ. 2) მეორე მიზეზი ისაა, რომ ჩვენს სამეურნეო სკოლებში მასწავლებლად იწვევენ რუსეთში ნასწავლთ; რუსეთში კი სამეურნეო სკოლა მეტად

ცუდათაა დაყენებული, იქაც მეტ ყურადღებას აქცევენ თეორიას და არა პრაქტიკას. ამიტომ რუსეთის სამეურნეო სკოლები იძლევიან უმთავრესად თეორეტიკოს-ჩინოვნიკებს და არა პრაქტიკანტ მეურნეებს. კარგადაც რომ იყოს რუსეთის სკოლებში დაყენებული პრაქტიკული მეურნეობა, იქ ნასწავლები მაინც არ გამოდგებიან ჩვენი სამეურნეო სკოლების მასწავლებლად, რადგან რუსეთის ჰავა, მიწის თვისება და სამეურნეო კულტურა სულ სხვაა და საქართველოსი კიდევ სულ სხვა. მკოდნე მეურნეს კი უნდა ჰქონდეს კარვად გაცნობილი და შესწავლილი ადგილობრივი ჰავა, ნიადაგი, მცენარეთა კულტურა, ხალხის ზნე-ჩვეულება, ბაზარის ვითარება და სხ. მას უნდა ჰქონდეს ნაცადი ადგილობრივ ყოველივე მცენარე, ხეხილია იგი, ვაზი თუ ჭირნახული. მას უნდა ჰქონდეს ნაცადი ადგილობრივ თვითელს მცენარეზე საუკეთესო მეცნიერული მეთოდები და საუკეთესო სამეურნეო იარაღები. არის კი ჩვენში ასეთი მეურნე? გვყავს კი სამეურნეო სკოლებში ასეთი მკოდნე მასწავლებელი?

ადვილი მისახვედრია თუ რა შედეგი უნდა მოჰყვეს ასეთ სამეურნეო სკოლებს. და შედეგიც თვალწინა გვაქვს. ჩვენს სამეურნეო სკოლებში სწავლა დამთავრებულთა 95% გაურბის სოფელს და ხდებიან დაბა ქალაქებში მასწავლებლად უბრალო მწერლად, ჩინოვნიკად და მხოლოდ 5% თუ რჩება სოფლად, ისიც შემთხვევით და იძულებით. აგერ 20-30 წელია, რაც არსებობენ ჩვენში სამეურნეო სკოლები და ვერ ნახავ ვერსად, რომ მათში ნასწავლს რაიმე კვალი დაემჩნიოს სოფლად, რაიმე სასარგებლო გაეკეთებინოს. რად ხდება ასე? ამის მიზეზი? მიზეზიც უკვე აღვნიშნეთ ზემოთ: ჩვენი სამეურნეო სკოლები უვარგისი ტიპისაა, ადგილობრივ პირობებთან შედარებით მოუმზადებელი და შეუფერებელი მასწავლებელი. მათში არიან, ექვი არაა, თითო-ორი ნიჭიერი და მკოდნე პირი, მაგრამ ეს წვეთია ზღვაში.

ენა და მიწა ერის ცხოვრების საფუძველია. თუ ერი ჰკარგავს ორთავეს, ჰკარგავს ყველაფერს: ის იმსხვრევა, ის იქცევა არაად. ჩვენ, ქართველები საუბედუროდ მტრულად ვექცევით როგორც ჩვეს ძვირფას ენას, ისე ჩვენს მდიდარს მრავალ ნაყოფიერ მიწა-მამულს. ამით ვხდებით სამშობლოს წინაშე საზიზღარი მოღალატენი, ამით ჩვენი ხელით ვითხრით სამარეს, ამით ვუახლოვდებით უძირო ხრამს დასაღუპავად.

ზღაპრული ანტი იქამდე იყო უძლეველი, სანამ ფეხი ედგა მიწაზე და გაქეპყეს მხოლოდ მაშინ, როცა მოაშორეს მიწას. ასეა ყოველი ერიც. ერის ძლიერება და უკვდავება მიწაშია. გამოაცალე ფეხიდან ნიადაგი, მოაშორე თავის მიწას და ერიც მოკვდება. ლალი, მედგარი და უძლეველი იყო პაწია საქართველო, ქართველი ერი, სანამ მას უყვარდა თავის მამული, სანამ ეს ერი ქალიან კაცთანად მისდევდა მეურნეობას.

დღეს კი რასა ვხედავთ? ქართველმა თავად-აზნაურობამ ეს ერთი საუკუნეა რაც შეიძულა თავის მარჩენელი, თავის წინაპართა სისხლით მორწყული მიწა. გაურბის მას, ჰყიდის და ჰკარგავს ამ ძვირფას მამულს გროშის ფასად, უგდებს ხელში ვიღაც გადამთიელთ, ვიღაც ვანქიდან და კოსტრომიდან მოსულებს და მით სიმარეს უთხრის როგორც თავის თავს, მათელ წოდებას, ისე სრულიად ქართველ ერს. ამგვარი საქციელით ჩვენი თავად-აზნაურები ხდებიან ნებით თუ უნებლიედ მოღალატენი, სრულიად საქართველოს მთელი ქართველი ერის წინაშე. სამწუხაროა რომ ამ საშინელ დანაშაულს ვერ გრძობენ ისინი. შეგვეძლო აქ დაგვესახელებინა რამდენიმე ქართველი დიდი გვარი, რომელთაც მიჰყიდეს გროშის ფასად თავისი უზარმაზარი მიწამამულები ვიღაც გადამთიელთ. ამ რიგად დაგლიჯეს თავისი საკუთარი დედა, თავისი სამშობლო და დაურიგეს შესაქმელად საქართველოს მტრებს... არც ერთ აზრის მტარვალს არ მოუხდენია ის საქართველოში, რაც ჩაიდანეს ამ 60 წლის განმავლობაში ჩვენმა ბრწყინვალე თავადებმა. საშინელება იქნება მათზე მსჯავრი ისტორიისა.

თავად-აზნაურობას, სავალალოდ, ამ ბოლო დროს მიბაძა ქართველმა გლეხობამ. ამათაც შეიძულეს თავის მარჩენალი მიწა, ამათაც იბრუნეს პირი სოფლიდან. ნიჭიერი და მეტადრე სოფლის სკოლებში ნასწავლი გლეხის შვილები სტოვებენ მიწას, სოფელს, მეურნეობას, გარბიან დაბა-ქალაქებში და იქ ხდებიან უბრალო მუშებად მზარეულ ფარეშებად და ხანდახან ავაზაკ-ჯიბგირებადაც კი.

რად შეიძულა მიწა ქართველმა? რად გაურბის მას? რად ჰკარგავს მამულს? რად ასახლებს შიგ ვიღაც უცხოელებს და იღუპავს თავსა?

ამის მიზეზი ბევრია, ძლიერ ბევრი!.. ამ მიზეზთა ახსნა და განხილვა წავგიყვანდა მეტად შორს. აქ უადგილობის გამო ვერ შევჩერდებით ამაზე. მოკლედ კი ჩამოვთვლი უმთავრეს მიზეზებს: 1. ჩვენი პოლიტიკური ცხოვრების უკულმართ იპირობა-

ნი, რომელშიაც ჩავარდა ქართველი ერი წარსულ საუკუნის დამდეგს. 2 ჩვენი მოუმზადებლობა, უცილობა და კულტურული ჩამორჩენა 3. ერობის და იაფი სამეურნეო სესხის უქონლობა. 4. მიწების გამოფიტვა ერთგვარი კულტურით. 5. ტყეების გაჩეხვის გამო მთა-გორაკებზე დღე-მდინარეების საშინელი აღიდება. ყანების და ბაღების წალეკვა, სეტყვის გახშირება და იმავე მიზეზით ხშირი გვალვები და მიწის ნოჟიერების შემცირება. 6. წვრილი სესხის უქონლობა სოფლად, სოფლის დავალიანება და ჩარჩების თავისუფალი თარეში. 7. სოფლის გლეხობის უმწეო მდგომარეობა და სოფლის ადმინისტრაციის სრული თვითნებობა და 8. შესაფერისი სამეურნეო ცოდნის უქონლობა.

ქართველ გლეხსა და ახნაურს შეაყვარებენ მიწას და მეოჯახობას ერობა, სამეურნეო ცოდნა, იაფი სამეურნეო (სამელიორაციო) სესხი, წვრილი კრედიტი, სამეურნეო კოოპერატივები და სოფლის ინტელიგენცია რომელიც უმთავრესად იქნება ყოველივე ამის შემქმნელი. ვინ მოგვცემს ამ სოფლის ინტელიგენციას თუ არა მკოდნე მეურნენი! სად არიან ისინი?

დავუბრუნდეთ საგანს. ერთი უმთავრესი აგენტი, რომელიც ქართველს შეაყვარებს მიწას არის **სამეურნეო ცოდნა**. დღეს ჩვენი გლეხი მუშაობს ფარნაოზ მეფის დროინდელ გუთნით, კავით, ფარცხით და კევრით; მიწის სივიწროვემ და გამოფიტვამ გლეხს გაუჭირა ცხოვრება. ქართლში ბევრ ალაგას ერთ კოდ დათესილ პურზე მოღის მხოლოდ 2-3 კოდი და ხანდახან ისიც არა. გუთანს კი უნდა შეუბან 7-8 უღელი ხარ-კამეჩი. საღი სამეურნეო ცოდნა ქართველს მიაჩვევს საუკეთესო იარაღებით მუშაობას, მიწის გაპოხიერებას ხელოვნური და ბუნებრივი სასუქით, უკეთესი თესლის დათესვას, საუკეთესო ჯიშის ვაზის და ხეხილის მოშენებას, საუკეთესო ჯიშის ოთხფეხ საქონლის და შინაურ ფრინველის გამრავლებას და სხ. ამ რიგად გლეხის შრომის ნაყოფიერება და შემოსავალი იმატებს ერთი სამად და ერთი ოთხად. აგრეთვე იმატებს მიწის მოსავალიც. ეს კი ქართველ მუშაკს წასწევს წინ ნივთიერად, შეაყვარებს შრომას და მიწას.

მდიდარია და მრავალ ფეროვანი საქართველოს ბუნება, სხვა და ხხვა ნაყოფის მომცემია ჩვენი მიწები. ნეტა რა არ მოღის ჩვენს კურთხეულ ქვეყანაში! პური, სიმინდი, ღომი, ღვინო, ბამბა, თამბაქო, ჩაი, აბრეშუმი, დაფნა, ბოსტნეული და სხვა.

ერთ მხარეში რომ უმთავრესად მოღის პური, მეორეში სიმინდი, მესამე და მეოთხე კუთხე განთქმულია საუკეთესო ხილით, მეხუთე და მეექვსე—ღვინით, მეშვიდე მეცხრე და მეათე ბამბით, აბრეშუმით, ჩაით, თამბაქოთი და სხ. ამიტომ საქართველოს სხვა და სხვა მხარეში უნდა დაარსდეს ისეთი ტიპის სკოლები, რომლებიც შეეფერება იმ კუთხეებს. მაგ., კახეთსა და ზემო იმერეთში უმთავრესად მევენახეობა-მელვინეობის სკოლები, ქვემო იმერეთსა და გუბა-სამეგრელოში მეაბრეშუმეობის, მებოსტნეობის და ქირნახულის მოყვანის. ქართლის ზოგიერთ მხარეებში და ოკრიბა-ღეჩხუმში ბაღოსნობის სკოლები, სვანეთისა და თუშ ფშავ-ხევსურეთში საქონლის მოშენების და ერობ-ყველის კეთების სკოლები და სხ.

ეს სკოლები უნდა იყვეს უსათუოდ დაბალი ტიპისა, წმინდა პრაქტიკული. ამათ ეძახიან სკოლა-ფერმებს. ამ სკოლებში სწავლა და ახსნა უნდა სწარმოებდეს ქართულ ენაზე. ამ სკოლებში მიიღებინ 15-20 წლის ყმაწვილები წერა-კითხვის მკოდნენი. ან ისეთები რომელთაც დაუმთავრებიათ სოფლის სკოლა. ამ სკოლებში სწავლა და პრაქტიკული მუშაობა უნდა სწარმოებდეს გამოცდილ სპეციალისტების ხელმძღვანელობით. სწავლა-ვარჯიშობის კურსია **სამი წელიწადი**. სამი წლის განმავლობაში ყმაწვილები მუშაობენ ამ ფერმა სკოლაში მკოდნე მასწავლებლის ხელმძღვანელობით, ვარჯიშობენ, სცდიან და სწავლობენ **პრაქტიკულად** მეურნეობის ამა თუ იმ დარგს, ე. ი ერთ ალაგს მებაღეობას, მეორე ალაგს მევენახეობა-მელვინეობას, მესამე ალაგს მეაბრეშუმეობას და სხ. სკოლას დათმობილი აქვს საკმაო დიდი ადგილი ანუ **ფერმა** და აქვს **ოჯახური ხასიათი**. თვით მასწავლებელი მუშაობის დროს, უხსნის მოწაფეებს მეურნეობის თეორიას, ამა თუ იმ მცენარის კულტურას, სამეურნეო იარაღების ხმარებას, ამა თუ იმ სამეურნეო დარგის მნიშვნელობას იმ მხარეში, სამეურნეო ნაწარმოების გასაღებას, ბაზრის ვითარებას, სამეურნეო იარაღების რემონტს სამკედლოში და სხ.

როგორც ვთქვით, სკოლა-ფერმა წარმოადგენს ოჯახს, იქ არა მარტო სწავლობენ მოწაფენი, არამედ მოჰყავთ ქირნახული, ღვინო, ხილი, ბამბა, თამბაქო, ჩაი, აბრეშუმი და ამ სამეურნეო ნაწარმოებს ჰყიდიან ან ადგილობრივ, ან გააქვთ ქალაქებში. ამ რიგად სკოლას აქვს შემოსავალი, რითაც არა იშვიათად ჰფარავს თავის ხარჯებს. ამიტომ ამგვარი სკოლის შენახვა მეტად იაფი უჯდება სო-

ფელს ან მთავრობას. მხოლოდ პირველ წლებში ექირვება მას დახმარება, თორემ შემდეგ თვითონ შეინახავს თავს, მით უმეტეს, რომ აქვს დათმობილი საკმაო მიწა და ჰყავს უფასო მუშა ხელი, ე. ი. მოწაფენი, რომელთა რიცხვი თითო სკოლაში შეიძლება 30-დან 60 დი იყვეს. მასწავლებელი კი თვითეულ სკოლაში შეიძლება იყვეს ერთი ან ორი; იმაზეა დამოკიდებული, თუ რამდენ დარგს ექნება დათმობილი უმთავრესი ყურადღება ამა თუ იმ ფერმა-სკოლაში.

ამგვარ სკოლაში ნასწავლ ნავარჯიშევი მოწაფე, ექვი არაა, რჩება ისევ სოფლად, ჰკიდებს ხელს მეოჯახეობას და აწარმოებს მეურნეობის იმ დარგს, რომელიც ისე კარგად შეისწავლა სკოლა-ფერმაში და რომლის წარმოება უფრო ხელსაყრელია იმ მხარეში. ასეთი მოწაფენი ხდებიან სოფლის მეურნეობად და კავშირს არა სწყვეტენ თავის სკოლასთან და მასწავლებელთან, საჭიროების დროს ჰკითხავენ რჩევას და აგრეთვე ეწვევიან სკოლას ამა თუ იმ საქმეში. ამრიგად თანდათან ინასკეება მჭიდრო კავშირი სკოლასა და სოფლის მეურნეთა შორის, რასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს სოფლის კეთილდღეობისათვის. იგივე სკოლა-ფერმის მასწავლებელნი სოფლის შეგნებულ პირთა დახმარებით აარსებენ სოფლად სამეურნეო იარაღების, ვაზის წამლის და ხელოვნურ სასუქის საწყობს, წვრილ კრედიტს, კოოპერატივებს, ხელს უწყობენ სოფლად სარწყავ არხების გაყვანას, ჭაობების დაშრობას, მდინარის ნაპირების გამაგრებას და სხ. — აი სწორედ ასეთ სამეურნეო სკოლის, ასეთ პრაქტიკულ სკოლა-ფერმის დაარსება განიზრახეს ს. ახალქალაქში თდ თარხან-მოურავებმა. და ამ პირველ სამაგალითო სამეურნეო სკოლას ერქმევა **დიდი მოურავის გორგი სააკაძის სახელი**. უკეთესი ძეგლი წარმოუდგენელია. უდიდესი გმირის ერთად ერთი ზრუნვა იყო საქართველოს აღორძინება და თავისუფლება. ჩვენი ერის ხსნაც ახლა უმთავრესად **მეურნეობაშია**. შრომის წარმოების აღორძინება, სამეურნეო ტექნიკის განვითარება, — აი რა ააყვავებს სოფელს ნივთიერად, აი რა შეაყვარებს ქართველს მიწას, მამულს და თავის სამშობლოს, აი რა მისცემს მთელ ერს ნივთიერ და სულიერ ძალას და მიაღწევინებს სასურველ მიზანს!.. — აქ ვერ ვიტყვი დანამდვილებით თუ რა ტიპის ფერმა-სკოლაა საჭირო ს. ახალქალაქში, რადგან არ ვიცნობ კარგად ადგილობრივ პირობებს, ამიტომ ვერ

აღვნიშნავ აქ ამ სკოლის პროგრამას.*) ამისათვის საჭიროა აირჩეს კომისია მცოდნე პირთაგან. აქ კი ვატყვი, რომ ამ ფრიად სიმპატიურ და სამაგალითო საქმეში ზნეობრივად ვალდებული არიან დაეხმარონ თ-დ თარხან-მოურავებს ქართლის თავად-აზნაურობა, თბილისის სააზნაურო ბანკი და იკისრონ პირველ ხანად ამ სკოლის ხარჯები, ხოლო ამ სკოლას საჭირო მიწა უნდა დაუთმონ თვით თ-დ თარხან-მოურავებმა. — ასეთი ტიპის ფერმა სკოლა სასურველია დაარსდეს არამც თუ მარტო ს. ახალქალაქში, არამედ ამ ტიპის სკოლებით უნდა გაივსოს მთელი საქართველო, საქართველოს ყოველი კუთხე და ხეობა. საჭიროა დაარსდეს ორი მაინც ასეთი ტიპის **საშუალო სასწავლებელი**. ერთი ივერიაში, მეორე კი კოლხიდაში, საიდანაც გამოვლენ მცოდნე მასწავლებელნი დაბალი ტიპის სკოლებისათვის.

ჩვენ გულითა ღ სულით ვეგებებით თარხან-მოურავების ფრიად სიმპატიურ განზრახვას და უსურვებთ მალე დაეარსებინათ იმ ტიპის სკოლა, რომელიც ყველაზე უფრო ექირვება ჩვენს ქვეყანას. მინდა ვირწმუნო, რომ ეს სკოლა გახდეს პირველი პიონერი და სამეურნეო ცოდნის პრაქტიკულად გამაგრებელი ქართლის ერთ უმშვენიერეს კუთხეში. ეს სკოლა იქნება საუკეთესო ძეგლი საქართველოს უდიდეს გმირის გიორგი სააკაძისა. მხოლოდ ამით შეიძლება შესაფერი პატივი სცენ თ. თარხან-მოურავებმა თავის დიდებულ წინაპარს.

31/VIII—913 წ.
ქობულეთი.

სიმონ ქვარიანი.

შ ე მ ო დ გ ო მ ა

შემოდგომა თმების წეწვით
დატირა ცივმა ქარმა —
მოდის გული ვისაც გეწვით
ნახეთ რა ჰქნა მკაცრ ზამთარმა.
ნახეთ ტყე ვით გაძარცულა
ტყე ვით მოსთქვამს, ვით ქვითინებს
ქარის ფრთები ღრუბლის ქულას
ორწოხებშიც არ აძინებს.

*) ეს რაიონი განსაკუთრებით მეხილეობისა და მებაღეობისა არის.

ვერც იპოვით ტყეში ჩრდილებს
ისე შიშვლად სდგას ნაძვარი,
ნისლებსაც ფრთებ დაკეცილებს
შორს ნიაფრენს ნიაფქარი.

ტყემ რაც კრემლი დააფრქვია
ვინ ჩამოსთვლის, ვინ აღნუსხავს
ცას ფოლადი გადაჰკვრია
მთას კი ბროლი წამოუსხამს.

თმა-ფაფარი ვერცხლის ჩქერის,
ვინ აშალა, ვინ აწეწა?—

ნეტავ ტყეში ვინა მღერის,
როცა გლოვობს მალლა ზეცა?!

ტყე ხმას კმიდავს, როცა ქარი
საღლაც ხევში დაიძინებს,
ამ დროს ვილაც უღრან ტვერში
უფერულს რამ ლექსს ლიღინებს.

ტყე-ტყე დადის, ტყე-ტყე მღერის
თანაც აჩენს თეთრ-თეთრ კბილებს
და ნაცრისფერ თვის ხალათზე
ზღაზენით იბნევს წყლისფერ ლილებს.

კ. აბაშიძის პირელი.

შ ა ბ ი ა მ ა ნ ი თ !..

(მოთხრობა ფრანსუა კოზმესი)

ღმერთო! რა საშინელი ბოროტი სახის გამომეტ-
ეველებს აქვს ამ დედაკაცს, რომელიც ბნელს ვაწრო ქუ-
ჩის კუთხეში მიმალულა.

მისი თვალები მრისხანედ გამოეფარებენ, გული
მძულვარებით და ბოროტებით ადსავსე აქვს. ათრთოლე-
ბულს ხელში შელანისა შავ ნაქსოვ ხელსახოტ გადაფარე-
ბული შაბამანით სავსე თუნუქის უთი ეჭირა. ქუჩის
მეორე მხარე უავახანა „მროგრესის“ ფანჯარებიდან გა-
მანაცურ სინათლით იყო განათებული. ამ უავახანაში მუ-
დამ ორი ბილიარდი იდგა; რომლებსედაც თითო ხელი
თამაშობა 25 სახტომი ღირდა; შაბათობით შეკედლოთ
გეშონათ სახელებლით სავსე ციკად მოხარბული მთელი ქა-
თაში, კარებსედაც გაცხის რქა მოსჩანდა, გაცხის ანთებდნენ კვი-
რის გარდა თვეში ორჯულ, თხუთმეტსა და ოცდაათს
რიცხვებს; უოველთავის, როცა კი უავახანის კარები გა-
იღებოდა, არეული ხმაურობა ისმოდა, სიცილი, ბილიარ-
დის ჯოხების ცემა. ანტოლი იქ არის, შელანიაშ ეს
კარგად იცის; ანტოლი ღურგალი არის, რომელმაც შე-
ლანია შეკედინა წარსულს გაზაფხულს, ზირობა მისცა
შეგირთავო და ოთხის თვის ორსულს თავი დაანება;

აკერ ესლა ის ოცის წლისა და აქამდის მისი ჰატიო-
სნება არაფერს შეუბღალავს, ის შედაი ჰატიოსანი ქალი
იყო და გავიუებით უეწარდა ანტოლი, შერე რისთვის?
განს იმისთვის, რომ ბულვარზე მოხეტიალეთათვის ეღვე-
ნა უკან. გუშინ სდამოს შელანია მუიდა ანტოლისან,
შესტირა, ბეწრს ემუდარა, მაგრამ ის შეტად სასტიკი
იყო

— შე შგონი უკვე გიპასუხე...

მიუგო ანტოლიმ.

— ბაგში შენია!.. განს მარტო ჩემგან გეეოლა?

ღიად, ესეც ავადრა! სამავიეროდ იმის იმდენადვე
სძულს ანტოლი, რამდენადც წინად უეწარდა და მაგი-
ერსაც გადაუხდის? მაგრამ, როგორ კარგად მოეწეობო-
დნენ, ანტოლის რომ მოეხდომნა, ისინი დაიჭერდნენ
სახლს ქალაქის განაპირად მუხუთე სართულში; იქიდან
მოხანს მინდარი და ცის დასავალზედ გაშლილი გორა-
კები. კრეშნერთან იეიდნენ სახლის ავეჯს და შელანია სუფე-
თად და ლახათიანად მოუვლიდა თავის ჰატარა აჯახს.
ის სრულიად არ ინახებდა. ანტოლი კარგი მუშა იყო,
გარდა თავის ხელობისა ის სჭრიდა თქროს ვარაყის მარ-
მალილოს ქვასედა და დღეში თვრამეტ ფრანკამდის იღებ-
და სამუშაოში.

ახლა შელანიაც აიღებდა მამანსედა კერვით დღეში
სამს ან ოთხს ფრანკს და სრულიად საკმარასი იქნებო-
და ეს იმათთვის.

ვინ იცის იქნება რომ ანტარიშით ეცხოვრათ ხალ-
ხშიც გარეუღეივნენ, ფული შეეძინათ.

ანტოლის ახლა მოიჯარადრე და ბატონიც გახდე-
ბოდა.

საუცხოვო ფიქრია. ბოლოს ისინი ბატონ-კანურად
იცხოვრებდნენ.

უეკლა ამის მაგიერად ის ესლა ორსულია და ჩქა-
რაც მოილოცინებს.

ის კი „ბატონივით“ უავახანაში ზის. ბილიარდის
წინ გამოწკეზილია, საძნელა შარი აულია, ჯოხი უკან
შემოუღვია და აფიცრეოვით გამოეჭიმულა. იმან უეკლა
იცის. ბილიარდის თამაშობა კარგად გაეგება და არც თუ
წაატებს.

გადაჰკრავს ამხანაგებთან, მოუკიდებს სივარას და
წავა ახლს, თვალებამდის კულულ ჩამოერილ, ქერა თმი-
ანი სეუვარდის საძებნელად.

არა, შელანია ვერ აიტანს ასეთს დამტრებას.

მაგრამ არა!.. ღამაზს ანტოლის არსოდეს არ
დაავიწეებდა მადლი შელანია. მას ჩამოვნი აქვს შაბა-
მანი და უთვალთვალეშ თავის მოღალატეს. როგორც
გამოვა უავახანიდგან, შივ ცხვირ-პირში შესახავს.

ესლა მას ეზიბება ანტოლის ღამაზი სახე,

იმისი ზატარა უღვაშები, სხე გარუქნილისა, რომელმაც შეტანა და წამუსი აჭხადა, ო! რა მხეცურის სიამოვნებით ჩამოაკაწრდა მთელს სხეს რომ შეეძლოს!.. იმას ეხლა მხეცური სურვილი ამოქაქედეს. დააზატომრებენ, მით უარესი! სიამაგეორად ანატოლი მანტ ვეღარ აზარზაშებს ძველებურად თავის თეთრ ხალათს და თავზედ კონტად მოკდებულ ქუდში გამოწეობილი. იმ უბანში თავისებურად თვალს ვეღარავის ჩაუკრავს და ვეღარც თუ გულის დაიმორჩილებს. ის, სხე დამწვარი და უსინათლო დარჩება ნუ გეშინიან, მაშინ აღარ დაგიწეებენ დეუნას ქაღებში. გესმის, უსინდილი!

შურის ძიებით გატაცებული მეღანია ჰგონობს სურვილს მოძრაობისას რამდენიმე წამით თავი დაანება იმ ადგილს, საიდგანად უთვალთვალებდა და ფილქან ფენილზედ დაიწყო სიარული.

მეღანის უცბად ვიღასიც მოწეენილი ხმა მოესმა:

— საღამო მშვიდობისა მეღანია! მეღანია შეკრთა, თითქოს მძინარე გამოადვიდეს; საღამოს მიმდევში მისი შეხობელი მამა ვიქტორი აღმოჩნდა, ვიქტორს თავისი ზატარა ქალი მიჰყვანდა, რომელსაც მეღაპზედ დასძინებოდა.

ვიქტორი კეთილი კაცი არის, კარგი მუშა და თავის დღეში არაფერს გემთ არ ნახავს, და არც ცუდის ზნეობის ხმა აქვს დაგდებული. მხოლოდ ამისი ერთადერთი დანაშაული ის არის, რომ გვიან დაიწერა ჯვარი და ცოლად შეირთო გიჟი ემაწეილი ქალი, რომელმაც მდე თავი დაანება და ცუდს გზას დაადგა. სწორედ შესობრალისა! სულ ორმოცის წლისა და გათეთრებულაკი. ამიტომაც ყველა მამა ვიქტორს უძახის, მართლაც ის მარტო თავის ზატარა ქალისათვის ცხოვრობს, ამიტომ იგი ყველას უყვარს და ზატარაც - სტუმრებს.

ამ მხეხვედრამ დაიფიქრა მეღანია. ხომ ამათ ორივეს ერთი და იგივე დარდი აქვთ.

მამა ვიქტორი ჭორებს არ მანდევს და არც თუ იცის, რომ მეღანის საყვარელი ჰეგდა. რაც გინდა გვიან დაწვლილიყო დასაძინებლად მამა ვიქტორი, იმას მუდამ ესმოდა ხოლმე, როგორ გვიანობამდის მუშაობდა საკრავ მამინაზედ მეღანია. იმას გულწრფელი ზატარის ცემა აქვს ამ შრომის მოყვარე ქალისა. — მამა აკრე, მეღანია, თქვენც ჩვენსავით გამოგისიერნათ, ვადრე დაიძინებდეთ... ჰხედავთ ჩემს უორეეტას და ვიქტორი მძინარე ბავშვს ჩანტქრდა თვალებში, — ჩემი უორეეტა ამაღობაში გამოძინებს კიდევ, ვგონებ.

და აკრ ვიქტორმა დახარა თავი და ნახდა აკრას უორეეტას ნუტუქს თმაზედ, რომელიც გაჭუჭყიანებულს სამუშაო ხალათზედ გადაჰყვინდა მამა ვიქტორს.

მეღანია რაღაც იგრძნო. ისიც ხომ მალე დედა იქნება.

— როგორ ძლიან გიყვართ უორეეტა?!

— ხომ იცით, რომ ამის მეტი არაფერს მეყვ. მაგრამ მარტოხელი გაცისათვის ბავშვის აღზრდა მანტ ძნელია... არა უშავს-რა, ეხლა მას თავ-საფარისა აქვს და მეც ვისწავლე ძიანობა.

მეღანია რომ ეს კეთილი მამა, ზატარისანი და იმავე დროს უბედური კაცი დაინახა, იგრძნო რომ როგორღაც დამშვიდდა.

დაიღ! ის ბედს უნდა დამორჩილეს, იშრომოს და იტოცხლოს თავის მომავლის ბავშვისათვის, — იფიქრა მეღანია.

მას შეეძლო ასე მოქცეულიყო, და ასეც ენდა მოქცეულიყო... მაგრამ ამავე დროს ანატოლი!.. არა, არა, მეღანია უფრო მაგრად მიიკრა შაბანთან სავსე უთიო გულთან და უცბად და ახეულად ჩაეკითხა ვიქტორს:

— მამა ვიქტორ, თქვენ იმდენი სიამაგრე და ბოროტი მოგაყენეს და ნუ თუ თქვენ არასოდეს იფიქრად არ მოგსვლიათ შური ეძიოთ?

ვიქტორი მეღანის გაკვირვებული შესტქროდა.

შური ვიქტორ? — არასოდეს!.. მე სულ სხვა განზრახვა მქონდა, არც ის იყო კარგი, მაგრამ დაფიქრე. ხომ ჰხედავთ, ქალბატონო მეღანია, ზოგიერთნი, რომელსაც მათ შეურაცხებოფენ, სტდილობენ მოჰკლან, შური ეძიონ; მე-გი, რომელსაც ცოლი გამეჭვა, სიკვდილი და მენატრებოდა. მაგრამ ეს შეუძლებელი იყო, ბავშვის გამო... ეხლა გი ეს ჩემი ნუტეშია.

მეღანის გული რაღაც გაუგებარის გრძნობით აკრის, თვალეზზედ ცრემლი მოედინა. ღამაში ანატოლი-გი ისევე ეყვანაში არის და ბილიარდის ზატარას ათავებს დამშვიდებული. მეღანია-გი, დაიწეებული, განდევნილი, შურს აღარ ეძიებს. მაგრამ მეღანის ეხლა შერცხვა თავისი განზრახვისა, ჰგრცხვინან იმ სავარელის უთისა, რომელიც მას იღლიან ქვეშ უჭირავს.

ეხლა-გი დროა წასვლისა, სოქვა მამა ვიქტორმა და თავისი ძილისაგან დამძიმებული ბავშვი მადლა ასწია მზრუნველ დედას და ძიანსავით...

— ჩემი უორეეტა ზატარა აღარ არის, ჩქარა ოთხის წლის იქნება. — მშვიდობით, ქალბატონო მეღანია!

— არა მოიცადეთ, მეც თქვენთან ერთად წამოვად, სხეჩაროდ მიუგო მეღანია. თქვენ წადით წინ და მეც ეხლავე დაგმწეოთ, აი აქ დუქანში შეკირბენ სანთლის სისეილად.

ერთს წამას მეღანია სხელის კუთხეს მიეფარა, ჩაუშვა შაბანანი წელის მიღში და უთიეც შიგ ჩააგდო. მერე აჩქარებული ნაბიჯით გამოეკიდა ვიქტორს და თავისუფლად გაწედა თავისი შეუბღავი ხელები და დედაბრების სინაზით მიჰმართა.

— შამა ვაქტორ, თქვენ, ვგონებ, დაიდაღეთ ჟურნალის ტარებით. მომანდეთ მე ერთს წამს, ნუ გეშინიანთ შეკვიპებ მაგის მოვლას.

ოლ. ბეუ-აგლაძისა.

საზარელი დღეები

ქართული პრესა საზარელ დღეებს განიცდის.

ბრწყინვალე ქართველ მგონის ილია ქავჭავაძის სახელის გარშემო ატეხილი ლანძღვა-გინება, მისი ხსოვნის შეურაცხყოფა და ლაფში თრევა ყოველ საზღვარს გადავიდა და საზარლად ახასიათებს დღევანდელ ჩვენს ჟურნალიზმს. ქართულ ჟურნალიზმს გზა აებნა, და აბნეული რევს ქვეყანას; საზოგადოებრივ აზრს; თეთრს უჩვენებს შავად, წითელს თეთრად.

რუსულ თონეში გამოცხობილმა „სოციალიზმმა“ შეემაზა ქართული ცხოვრება და ბნელიანად, უგზო უკვლოდ, ქვეყანაზედ დათარეშობს, გააქვს გამოაქვს და ფეხ ქვეშ სთელავს პატარა ისტორიულ ქართველ ერის წმინდა იდეალებს. დღევანდელ ქართულ ცხოვრების გმირები ზიბო წიკბურტაძეები და ფილიპე მახარაძეები მზად არიან საქართველოს ყველა წმინდა საფლავები გაქეპონ და გვამებიც ჰაერში გაანიავონ. გაივდეს წინ გულუბრყვილო მდაბიო ხალხი, აწერინებენ რაღაც უსირცხვო და სამასხარაო „პროტესტებს“, თავის ზზნეო დანაშაულის დასაფარავად. აი ინებეთ გაზ. „განთიადში“ და „სიმართლის ხმაში“ დაბეჭდილი „წერილები“:

ბაქო. ჩვენ, ბაქოს კანდლქტორთა ბრიგადის ერთი ნაწილი, სალამს ვუძღვნით ამ პროტესტანტებს. სალამი თქვენდა საზოგადოების გათვისტო-ბიერებულნო წევრნო, სალამი თქვენდა უსირცხვილო და დუხჭირ „მამულიშვილთა“ მიერ ბრმა იარაღებად წოდებულნო, ხმა თქვენი მალამოა უმართლოდ დევნილთა და წამებულთათვის. ხმა თქვენი სიმართლეა, თავზარ დამცემი იმ ვაჟბატონთათვის, რომლებიც ექვსი წლის განმავლობაში ურცხვად ვაქრობენ დიდებული მგონის სისხლით. ხმა თქვენი არ დარჩა „ხმად მლაღადებლისა უღაბნოსა შინა“, არამედ ისმინა იგი დამჩაგვრელ-დაჩაგრულმა. ერთი თუ განკურნა დაუმსახურებელი ტკივილებისაგან, მეორე სასიკვდილოდ დასჭრა. ჩვენც, თქვენ-

თან ერთად, ვკიცხვით და ზიზღს ვუგზავნით „სახალხო გაზეთს“ „იმერეთს“ „მიუღგომელ“ „თემს“ და გზა დაბნეულ „კლდეს“.

ი. მახარაძე, ბ. ჩხენკელი, ი. უგლავა. ვ. გვენეტძე, პ. მარაქველიძე, არ. გველესიანი, ვ. ფსუტური. ვ. გოგოძე, დ. ნიკურაძე, ი. გოგუაძე, ვ. ცქიტიშვილი, კ. ლეჟავა და დ. ნიკურაძე.

ქუთაისი. ჩვენ, სადგურ ქუთაისის ბუფეტში მოსამსახურენიც ვუერთდებით სხვების გულის წყრომას და ვუცხადებთ პროტესტს „სახ. გაზ.“, „თემს“, და ქუჩის მასხარა „იმერეთს“ უმსგავსო ცილისწამებისათვის.

ხელს ვაწერთ ოთხი კაცი.

მაგრამ ბ. მახარაძეს საქციელს „ბაქოს კანდლქტორთა ბრიგადის ერთი ნაწილი“ და „ოთხი მებუფეტე“ ვერ გაამართლებენ, რადგანაც მეორე ნაწილი—ქართველი ერი რომელიც დღეს ჩუმად არის, ხვალ მას ნამდვილს ალაგს უჩვენებს.

საზოგადოებრივი მუშები დღეს ძალიან მოღაში არიან. „სახალხო გაზეთმა“ ს -დ. პროტესტებზედ თავისი პროტესტანტი მუშები გამოიყვანა: ტრამვაისა, სტამბისა, მკერვალნი, საზ. „კახეთისა“ და სხვა. და დაიწყო ორ გუბერნიამ წერა. კითხულობს კი საწყალი ქართველი მკითხველი და ილაჯ გაწყვეტილი შეპყურებს ამ უთავ-ბოლო პროტესტების განგაშს და ფიქრობს რისთვის არის ყველაფერი ეს და ვისთვისა? ილია ქავჭავაძე არ გაცოცხლდება, ქართველ ერს არაფერი შეემატება და ფ. მახარაძე არ გამოიცვლება.

ბოლო კი უსათუოდ უქკუო გამოუჩნდებოდა ამ საქმეს და მართლაც აი რა შესაფერისი ბოლო გამოუნახა ამ ომიანობას გაზ. „თემმა“:

„ამიტომ მოგმართავთ წინადადებით: ჩვენ შორის ატეხილი დავა და კამათი, აგრეთვე ამ დროს ხმარებული საბრძოლველ საშუალებათა შეფასება განსახილველად და აზრის გამოსათქმელად გადავცეთ ან სახელმწიფო სათათბიროს მემარცხენე ფრაქციებს ან და ჟურნალ „რუსკოე ბოგატსტოს“, „ზავეტის“ და „სოვრემენი მირის“, „სევერნი ზაპისკების“ რედაქციებს; ყველა მასალა, რასაკვირველია, უნდა ახლავე გადავთარგმნოთ რუსულად და წარუდგინოთ მათ.

სხვა გზის არჩევა დღევანდელ პირობებში შეუძლებელია, **ჩვენის აზრით**“.

მას გადავთარგმნოთ რუსულად ფ. მახარაძის მარგალიტები, „ბაქოს კანდლქტორთა ბრიგადის ერ-

თი ნაწილისა და „ქუთაისის ოთხი მებუფეტის“ წერილები და ვლ. კოროლენკოს წარუდგინოთ!

ის გაარჩევს ვინ იყო დამნაშავე—ილია ქავქავაძე, ფ. მახარაძე თუ საწყალი ქართველი ერი!!

ჩვენის აზრითაც ეს საუცხოვო დაგვირგვინებაა დღევანდელ ქართულ პრესის ეროვნულ შინაარსისა და ავტორიტეტისა! ვატმანების, კანდუქტორების, მებუფეტების ქვეყნის ხელმძღვანელობა ბევრჯელ არც ისე სასარგებლოა.

ქართული პრესა საზარელ დღეებს განიცდის.

ეკალი.

წინამძღვარიანთ-კარის სამეურნეო სკოლა

(30 წლის იუბილეის გამო).

თუმცა წინამძღვარიანთ-კარის სამეურნეო სკოლის საიუბილეო კომიტეტმა გადასწყვიტა დღესასწაული გადაიხადოს 29 ენკენისთვის, მაგრამ სკოლის დამაარსებელმა და მზრუნველმა ბატონმა ილია წინამძღვრიშვილმა 1 ამ ენკენისთვის 30 წლის თავზე მოისურვა ამ დღის აღნიშვნა. ოთხშაბათს დღის ხუთ საათზე ბ-ნ ილიასთან ერთად გავემგზავრეთ სოფ. წინამძღვარიანთ-კარში. ცხრის ნახევარზე უკვე იქ ვიყავით. მწარის ნალექით სავსე, ქუდ მოხდილი გავიარეთ შავი ხის ჯვართან, სადაც უკანასკნელად ამოისუნთქა სკოლის მეგობარმა უკვდავმა ილიამ...

11 საათზე სკოლის ეკლესია გაივსო მოწაფეებით და ადგილობრივი მცხოვრებით. სკოლის მღვდელმა მამა ჯალიაშვილმა გადაიხადა ჯერ პანაშვიდი და მერე სამადლობელი პარაკლისი. პანაშვიდი გადაუხადეთ და მადლობით მოვიხსენიეთ აწ განსვენებულნი სკოლის გულწრფელი მეგობარნი:

ილია ქავქავაძე, დიმიტრი სტაროსელსკი, ილია ოქრომჭედლიშვილი-სერებრიაკოვი, ვიკტორ გავესკი, ივანე ხატისოვი, არტემ მირაქოვი, იაკობ გოგებაშვილი, ნიკოლოზ ცხვედაძე, მიხეილ ბებუთოვი, ევგენი ბელოი, დავით სარაჯიშვილი და ყოფილი გამგე სკოლისა არქიზო ტყემალაძე.

შემდეგ პარაკლისისა, სკოლის გამგემ არსენ წითლიძემ დაახლოვებით შემდეგი სიტყვით მიმართა მოწაფეებს: „დღევანდელი დღე, ყმაწვილებო, ფრი-

ად შესანიშნავია. დღეს ჩვენ სკოლას დაარსებიდან 30 წელიწადი უსრულდება. იშვიათმა ქართველმა, ბატონმა ილია წინამძღვრიშვილმა ამ 30 წლის განმავლობაში გაზარდა სასწავლებელი, გააღონიერა და გაამშვენიერა იგი. დაარსების დღეს, ამ 30 წლის წინად, აი აქ, მეორე იშვიათმა და დიდებულმა ქართველმა ილია ქავქავაძემ გლეხებისადმი მიმართულ თავის უკვდავ სიტყვაში სთქვა: „ღმერთმა რომ ქვეყანა გააჩინა დედამიწას გული გადაუხსნა, შიგ აუარებელი სიმდიდრე ჩაუდვა, ადამიანს უანდერძა -- იშრომე, გაისარჯე, ეგ სიმდიდრე დედამიწის გულიდან ამოიღე და შენ სადღეგრძელოდ მოიხმარეო. ჩვენში და თქვენგან გამიგონია, ქრისტე ღმერთმა თავისი კალთა უხვობისა აქ, ამ ჩვენს პატარა ქვეყანაში დაიბერტყაო“.

მართალია ჩვენი ქვეყანა უღვეველი სიმდიდრით არის სავსე, ამ სიმდიდრეს მხოლოდ შესაფერი ცოდნით მოიხმარს კაცი. ამ შესაფერ ცოდნას აი ეს სკოლა იძლევა. დღეს ხსნა მხოლოდ მეურნეობაშია, მიწის გამოყენებაშია, მარტო მშრალი წერაკითხვა ახლა არავის აკმაყოფილებს. ეს სკოლა და მისი დამაარსებელი, ბატონი ილია, რომელიც თქვენით, ბავშვებო, ჰხარობს, ბევრის მხრით არის საყვარელი, მაგრამ ყველაზე უფრო კიდევ იმით არის საგულისხმო, რომ თქვენ განათლებას და ყოველივე ცოდნას სამშობლო ენაზე ითვისებთ. ჩვენი იმედი თქვენზეა დამყარებული; აქ მიღებული ცოდნა-გამოცდილება მოვალე ხართ სოფელში შეიტანოთ და ხალხს შრომა გაუადვილოთ თქვენის დახმარებით. 29 ამ თვეს სასიკადალოდ უნდა ვიდღესასწაულოთ 30 წლის თავი. მაშ, გაკიმაჯოთ თქვენც, ბატონო ილია, და თქვენც, ბავშვებო!“ — დაასრულა ბ. წითლიძემ.

ბატონი ილია დღესაც ისე, როგორც 30 წლის წინად, თავს ევლება ამ სკოლას, მითი სცხოვრობს, და დღე და ღამ მის კეთილდღეობაზე ზრუნავს. საკვირველი და გასაოცარია ამ კაცის ბუნება! 30 წელიწადი ასეთი მძიმე ტვირთი ატარო და არ დაიღალა, განა ჩვენში მგზავსი რამ ვინმეს გაგიგონიათ!

მასხოვს 28 წლის წინად სწორედ 4 სექტემბერს, როცა ამ სკოლაში მიმბარეს, ილია თავს ევლებოდა სკოლას, მის საჭიროებას ხედავდა, მასწავლებლებს და ბავშვებს შრომას ასწავლიდა, სიხარულს და უნარს უნერგავდა ყველას, ვინც გარეშემო ეხვია. და დღეს, როცა შევადარე ნახული 1885 წელს 4 სექტემბერი 1913 წელს ჰემპარტად

გაკვირვებული დავრჩი: ის დღესაც უკლებელი ენერ- გიით და რწმენით აკეთებს სკოლის საქმეებს.

აი ასეთ ადამიანს უნდა გადავუხადოთ ქარ- თველებმა ღირსეული მადლობა ამ თვის 29-ს.

ოცდა ათი წლის წინად აქ მარტო ცარიელი მინდორი იყო და დღეს აქაურობა ქალაქსა ჰგავს — მრავალი საქირო შენობით და ვეებერთელა ბაღით შემკობილი, ყოველივე ეს ერთი კაცის მადლიანი უნარით არის შექმნილი. მობრძანდით ბატონებო, ნახეთ და თითონ დარწმუნდებით, თუ რის გაკეთე- ბა შესძლებია ქართველი ხალხის მოყვარულ ადამი- ანს.

„ს. გ.“

სვიმონ ხუნდაძე.

ჩვენი სკოლის ბედ-იღბალი

ყოველ-წლივ უამრავი ლაპარაკია პრესაში, სა- ზოგადოებაში თუ კრებებზედ ჩვენი სასკოლო საქმის უკუღმართ მიმდინარეობაზედ.

ყოველ-წლივ სათ.-აზნაურო გიმნაზიის გამგეო- ბისაგან მოწვეულ კრებაზედ, წერა-კითხვის გამავრც. საზოგადოების საერთო კრებაზედ და სხ. იმართება სჯა-ბაასი საქმის გაუმჯობესებაზედ, მაგრამ სამოს- წავლო ურემს ძრას ვერ ვუზავთ ხოლმე; ყველაფე- რი გაყინულია ერთ ძველთაგან შემოღებულ დონე- ზედ და რაიმე ახალი ჰანგები შიშსა ჰგვრის ძველ მამებს. წრეულს ეს შიშები და ახალი ჰანგებიც მე- ტი იქნება, რადგან ერთმა და მეორე საზოგადოე- ბამაც თავისი კრებები გადაიტანა შემოდგომაზე, ე. ი. იმ დროზედ, როცა სკოლებში სწავლა უკვე დაწყობილი იქნება და შეუძლებელი ხდება სულ მკირეოდენი ცვლილების შეტანაც კი.

მაგრამ მაინც საქიროა, ფართო საზოგადოება- ში გაიდგას ფეხი იმ აზრმა, რომ ძველი ტიპის სკო- ლა აღარ აკმაყოფილებს ჩვენს ეროვნულ მოთხოვ- ნილებას და არ შეეგუება არსებულ, შეცვლილ პი- რობათ.

რა არის ეს ახალი, რა მოხდა ამ უკანასკნელ 30—40 წლის განმავლობაში, რამაც უნდა შესკ- ვალოს ზოგიერთი მხარე ჩვენი სწავლა აღზრდის მე- თოდებისა? თავდაპირველად ის უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენი ცხოვრება გართულდა, მასში დაიბადა და გამოიჩინა პოლიტიკური მიმართულებანიც, იცვალა ფერი მეურნეობამაც, რომელიც ბატონ-

ყმური განწყობილებიდან გადავიდა ნახევრად თავი- სუფალ ფორმებში და უკანასკნელ დროს ინტენსი- ურ, მაღალი კულტურის ზეგავლენასაც განიცდის. პირველ ყოფილი გუთანი აქა-იქ ფოლადის გუთა- ნით იჩაგრება, კაჟიანი კვერი საღებუ მანქანას უთ- მობს ადგილს და სხ.

ინტელიგენცია, გამოსული თავად-აზნაურულ წრეებიდან და გაჟღენთილი მარტო ჰუმანიტარული და კლასიკური სწავლით, გატაცებული ერის მოწი- ნავე ელემენტების თვით ფსიხოლოგიის გარდაქმნით, ახალი იარაღის შექმნით ცხოვრებასთან ბრძოლაში, დღეს კარგად ხედავს, ანუ უკეთ რომ ვსთქვათ, უკეთესად ხედავს თავის წინაპრებზედ, რომ მარ- ტო განათლება და განათლება მარტო ზედაპირები- სა საკმარისი არ არის. ის კარგად გრძნობს რომ ყველა სიკეთესთან შესამოცე წლების მოწინავე პი- რე ბ მ ა უგულებელ ჰყვეს სხვა მხარეები ცხოვრებისა და განათლებასთან ერთად არ შეეცა- დნენ ნიადაგის მომზადებას ეკონომიურ გაღონიე- რები! ათვისაც. არ მიხედვს იმ ხალხს, რომელიც ერთად ერთი ჰქმნის ერის ძალას ცხოვრებისას, იწ- ვევს პულსაციას,— არ მიხედვს სოფლის მეურნეს. ან თუ მიხედვს, ცალი თვალით და აქა-იქ, ესეც იმ გვარად, რომ მიუხედელოა სჯობდა: ამდენი ხნის განმავლობაში უხსნიდნენ ბიბლიოთეკებს, როცა წერა-კითხვის მკოდნენი არა ჰყავდათ, ასწავლიდ- ნენ წერა-კითხვას, როცა მამას ნ—7 წლის ბიჭი უკვე თანამშრომლად ეგულება ნახირში ან სხვა საქმეზედ და თავისი გაჭირვებული ცხოვრების, ძნე- ლი უღელის გამწვევადაც. ასეთ უნუგეშო მდგომარეობაში მყოფ გლეხ კაცს ართმევდნენ შვილს წე- რა-კითხვის სასწავლებლად და ისიც, ინსტინქტიუ- რად წინააღმდეგობას უწევდა ასეთს გამოუსადეგარ სწავლებას და „შეუგნებელი“ სახელს კი იმსახუ- რებდა. არსად, თვით სამეურნეო სკოლებშიაც კი არა ჰქონდათ ის პრაქტიკული მიმართულება, რომე- ლიც თვალნათლივ დაანახვებდა მამას, რომ მისი შვილი რაღასაც გამოსადეგს იძენს და შინაურობა- ში მოიხმარს. ამ სკოლებშიაც მარტო ზედაპირუ- ლი სწავლება იყო თეორიული და რადგან თვით სკოლები ჰეორე ხარისხოვანად ითვლებოდნენ,— მთელი გულისყური ქართველი საზოგადოებისა კლასიკურ სწავლაზედ იყო მოქცეული.— იქ, მოსწა- ვლეთა მარტო „ნარჩენები“ მიდიოდნენ: გამოგ- დებულნი, კლასში დარჩენილნი, უნიჭონი და სხ. და სხ. ათასში ერთხელ თუ მოექცეოდა ამ სკოლაში ისეთი ბავშვი, რომელიც უნარს გამოიჩინდა და

არამცთუ ცუდად დაყენებულ სწავლიდან ისარგებლებდა რაიმეს, არამედ სხვაგანაც, თავის სოფელში ან სადმე მამულში გამოიყენებდა. საერთო ატმოსფერა არ უწყობდა ხელს ასეთი სასწავლებლების განვითარებას და მით უფრო გულმოდგინეთ უნდა დაუბრუნდეთ ამ ეტაფს განვითარებისას, თუ არა გვსურს სრულიად მოსპობა პირისაგან ქვეყნისა. კლასიციზმმა თავისი საქმე გააკეთა და წინაც დიდი ღვაწლი ელის, მაგრამ დროა, დრო სხვა მხარეებსაც მივხედოთ და აწ არსებული წესი, გამეფებული ჩვენ საშუალო და დაბალ სკოლებში, შევცვალოთ.

ჯეროვანი ყურადღება მივაქციოთ იმ სამეურნეო სკოლებსაც, რომელნიც აქამდის პარიების როლს თამაშობდნენ საზოგადოებრივ აზრის მსვლელობაში. კლასიციზმს სარბიელი აღარ ჰყოფნის და იმ სარბიელზედ, საცა ცხოვრება მოითხოვს ათასობით მშრომელს ხალხს—იქ არავინ გვეგულება, არავინ გვეზრდება.

აი თუნდა ი. წინამძღვრიშვილის სკოლიდან დაიწყეთ და ოცდაათი წლის იუბილეის დღეს ისეთი ოცდაათი წელიწადი წაუმატოთ, რომელიც რეალურად აყვავებს მთელ საქართველოს. და ამ აყვავებას დაიწყებდეს თვით სკოლიდან, საცა შეიქმნებოდეს სამაგალითო მეურნეობა, —ბაღი, ვენახი, ბოსტანი, ქირჩახულის მოვლა და სხ. და არა მარტო ძვირფასი შენობანი, სკოლა წერა-კითხვისა და სხ. ეს იმითაც უფრო ხელსაყრელი იქნება, რომ თვით სკოლას შეეძლება შენახვა თავისი თავისა, რადგან მეურნეობა დიდს შემოსავალს მისცემს და ამასთან მაგალითით შეასწავლის მოსწავლეთ მეურნეობის აურაცხელ და დიდს მნიშვნელობას.

რ. გ.

(შემდეგი იქნება).

„კავკასიური ყველი“

ცნობილია, რომ ამიერ კავასიაში სხვა და სხვა ყველები კეთდება. სახელებიც სხვა და სხვა აქვთ. არის მაგალთად ქართული ყველი, ერევნული, ოსური და სხვა... მაგრამ არსად არ გამიგონია რომ სადმე „კავკასიური“ ყველი კეთდებოდეს. ეს სახელი პირველად გავიგონე კავკასიის საიმპერატორო სასოფლო-სამეურნეო დარბაზში, ბ. ქა-

ლანთარის მოხსენებიდან როდესაც იგი მოუთხოვდა გერმანელ სტუმრებს ამიერ კავკასიის მესაქონლეობის და მერძეობის საქმის განვითარებაზედ. „აი, ბატონებო, ეს კავკასიური ყველია“ სთქვა ბ. ქალანთარმა და უჩვენა ვეებერთელა ყველეური. ეს ყველეური კი ნამდვილი ქართული ყველი იყო. გამაოცა და გამაკვირვა იმან, თუ რა მიზეზით ასე მოურიდებლად დარბაისელობა ბ. ქალანთარმა შეუცვალა ქართულ ყველს მისი ძველებური სახელი და მონათლა „კავკასიურად“. არ დავიჯერებ, რომ გამოცდილ აგრონომ ქალანთარს არ სცოდნოდეს ჩვენი ყველების ნამდვილი სახელები. ნუ თუ აქაც პოლიტიკანობამ ამოჰყო თავი. საზოგადოდ კი ცნობილია, რომ ქართულ ხელებით თუ რამე სასარგებლო და კარგი კეთდება, უსათუოდ „კავკასიურ“ სახელით ინათლება... სახელი „ქართული“ კი სასტიკად იღვევება „ინტერნაციონალურ“ წრეებში.

რათა, რისთვის? ნუ თუ სიმართლის დამალვით ჩვენ მეზობელ მოღვაწეებს ჰგონიათ წაშალონ ჩვენი სახელი? რასაკვირველია არა... თვითონ კი კვლავ დაგვიმტკიცებენ თავის წვრილმანობას და ერთხელ კიდევ სირცხვილსა სჰამენ...

ქართველი მეყვადე.

მ ა რ თ ა ლ ი ა ?

ამ სათაურით „ზაკ. რეზ.“-ში დაბეჭდილია შემდეგი შინაარსის წერილი:

„ჩვენ გვატყობინებენ, რომ ნ. მარბმა, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში მუშაობდა ანში, შესწავლია მუშაობა და იძულებულია სრულიადაც თავი დაანებოს დაწყებულ საქმეს. შეჩერებულია აგრეთვე ბეჭდვა ანში ნამუშევარის შედეგებისა. ჩვენგან რალაც გამოურკვეველ მიზეზებისა გამო, პროფ. მარბი იძულებული გახდა, საყვარელ საქმისთვის თავი დაენებებინა. ამასთანავე ერთად ხმები გაერცვლდა, მარსა და ეჩმიადინის კომიტეტს შორის კონფლიქტი იმიტომ დაიბადა, რომ ამ ბოლოდროს მარბმა აღმოაჩინა ნიშნები ქართული კულტურისა ანში. ამბობენ, ეჩმიადინის კომიტეტმა აუკრძალა მარბს ამ ცნობების გამოქვეყნებაო. ეს ხმები დაუჯერებლად მიგვაჩნია, მაგრამ მაინც ვაქვეყ-

ნებთ, რათა თვით ბ-ნ მარს მივცეთ საშუალება გამოარკვიოს, რამ აიძულა იგი, თავი დაენებებინა მუშაობისთვის. საზოგადოება დაინტერესებულია და, რა თქმა უნდა, ძალიანა ჰსურს სიმართლის გაგება“.

ნუ თუ ესეც „კავკასიური“ ყველია?

აი, ამაზედ ამბობდა ილია ქავკავაძე: „გაცულ-ლუტებულნი მეცნიერნი და გამეცნიერებულნი ცულლულუტები“

კოოპერატიული მოძრაობა

სასოფლო ბანკების კავშირები

სასოფლო ბანკების კავშირების მოწყობაზედ ჟურ. „კლდეში“ რამდენიმე წერილი დაიბეჭდა... სხვათა შორის ძირითადი აზრი ამ წერილებისა ის იყო, რომ სასოფლო ბანკების კავშირები ჯერ პატარა რაიონებში უნდა მოეწყოს და მერმე ყველა სარაიონო კავშირებმა ერთს საერთო კავშირის ქვეშ უნდა მოიყარონ თავი. ამ აზრს იზიარებს „სასოფლო გაზეთიც“. აი ამის შესახებ რასა სწერს იგი:

„ჩვენ არა ერთხელ ადგვინიშნავს საზოგადოთ ჩვენებურ კოოპერატიულ ამხანაგობათა და კერძოდ წვრილი კრედიტის დაწესებულებათა გაერთიანების აუცილებელი საჭიროება. ამ გვარი გაერთიანებით ორ მიზანს შეგვიძლია მივაღწიოთ: გავამაგრებთ არსებულ კოოპერატივებს და ხელს შეუწყობთ ახლების განჩინას და აღორძინებას. ორივე მიზანი ფრიად საპატიო და საყურადღებოა. ამ გაერთიანებას სოფლისათვის აქვს განსაკუთრებული მნიშვნელობა. ჩვენ ვიცით, რომ სოფელი შედარებით დაბინა საზოგადო დაწესებულებებისათვის საჭირო და შესაფერი ძალების მხრით თან არც ის გარემოება უნდა დაგვიფიქროთ, რომ სოფლის ატმოსფერა ძლიერ უწყობს ხელს დაწვრილმანებას, კინკლავობას, საზოგადო ინტერესის აღაგას კერძო ინტერესთა და ღტოფივობათა გამოყენებას. ცხადია — ასეთი მოვლენა შით უფრო ხშირი იქნება და მას შით მეტი დამდუშვებელი გავლენა ექნება ამა თუ იმ საზოგადო დაწესებულების ბედ იღბალზე, რაც მეტ დროს იქნება ეს უკანასკნელი მიშეებულა საკუთარ ნებაზე, რაც მეტ ხანს იარსებებს იგი ცალკე, სხვებთან შეუკავშირებლად. მათი შეკავშირება კი ერთი საშუალებათაგანი იქნება ხსენებულ ბოროტუ-

ბასთან საბრძოლველად, ვინაიდან კავშირი უკვე თავისი არსებობით საზოგადო მიდრეკილების გამაძლიერებელია, იგი უფკლთვის ეტდება საზოგადოს მეტი უზრადლეა მიექცეს, ვინემ კერძოს, მისი მოღვაწეობა შეიძლება იყოს მხოლოდ ისეთი, რომელიც ეველასათვის თანაბრად სარგებლო და სასურველი იქნება. წინააღმდეგ შემთხვევაში კავშირის არსებობას არავითარი აზრი არა აქვს და რომც დაარსდეს იგი, მომავალი მას მანინც არ დარჩება.

მასხადამე, კავშირის დაარსება უფველ მხრივ ხელს შეუწყობს სოფლის კოოპერატიულ დაწესებულებათა განვითარებას, მათი არსების განმტკიცებას.

მერე საკითხი იმაშია — როგორ, ანუ რა გზით განვხორციელოთ ეს გაერთიანება?

ჩვენ საზოგადოთ აჩქარება გვიფერს. თუ რაიმე აზრი დაგვებადა თავში, გვინდა იგი ან ერთბაშო განვხორციელოთ, ან სულ არა. ამ შემთხვევაშიაც, ვფიქრობთ, ჩვენ ეგვემ გვემართება. უკვე ორი კრება იყო წვრილი კრედიტის დაწესებულებათა საგუბერნიო კავშირის დაარსების შესახებ. თქმა არ უნდა, ასეთი კავშირი საჭიროა.

მეორე კითხვა იმაშია, საიდან უნდა დაგვეწყოს მისი შენება.

ვფიქრობთ, აქ უმჯობესი იქნებოდა ჯერ-ჯერობით უფრო ჭკატარა რაიონები შეგვეერთებინა, ვთქვათ, დაგვეარსებინა სამხრეთ კავშირები და როცა ეს პირველ საფეხურზე დაარსების პრინციპი გათავადებოდა, მერე შეგვედგინა საგუბერნიო კოოპერატივი. ჩვენ დრომად დარწმუნებული ვართ, რომ ასეთი გზით აშენებულ კავშირს გაცილებით მეტი სიმტკიცე და ავტორიტეტი ექნებოდა, სამხრეთ კავშირები შემოვიდოდნენ საგუბერნიოში თავისი გამოცდილებითა და პრაქტიკით, ამით მოიგებდა როგორც საგუბერნიო დაწესებულება, ისე ცალკე ადგილები თითოეული კოოპერატიული ამხანაგობა. საგუბერნიო კავშირის დადგენილებებსაც მაშინ გაცილებით მეტი რეალური ძალა ექნებოდა, მას მეტ ანკარიშს გაუწევდნენ როგორც მისი წევრები, ისე ის დაწესებულებანი, რომლებთანაც მას საქმე ექნებოდა დატყერილი.

და თუ ამ გზით არ დაწეებულა ჩვენებურ კოოპერატივთა გაერთიანება და საერთო კავშირის შენებას სეკიდან მიუვაფით ხელი, საჭიროა მანინც აქედანვე შევუდგეთ სამხრეთ ჯგუფების შექმნას, რომ საგუბერნიო კავშირის თფიციალურად კახ-

სნისას სსპზრო კავშირებიც არსებობდნენ .

ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ ძალას არავინ დავ-
ვატანს საგუბერნიო კავშირის მოწყობისათვის, რად-
განაც მეტ შევზხვევაში კოოპერატივების ბედ-ილ-
ბალი ჩვენ ხელთ არის და ამიტომ ვის შეუძლიან
გვაიძულოს საგუბერნიო კავშირს მხარი დაუჭიროთ.
პირიქით დიდი წინააღმდეგობა უნდა გავუწიოთ ამ
ბიუროკრატიულ ორგანიზაციას და მასთან ეხლავე
შევედგეთ მხოლოდ სარაიონო პატარა კავშირების
მოწყობას.

დ. ვ.

ბატონს თეგდ. დლონტის

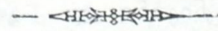
ჩვენს რედაქციას სრულებითაც ახრად არა ჰქონია
ვისამე ზირადი შეუჩინებელი და კერძოდ ბატონ დლონ-
ტისა, მაგრამ როდესაც ერთსა და იმავე ცილისწამე-
ბას რომელიმე ბეჭდვითა ორგანო რამდენიმე თვის გან-
მავლობაში ამოქრებს სხვა და სხვა ზირით, მოთმინებე-
საც სსზდკარი აქვს ხოლმე. განა ახლა ეველა შეგნებუ-
ლი ადამიანისთვის, მაგად, ცხადი არ არის, რომ ის
საზრტოტო წერილები, რომელნიც იბეჭდებიან ს. დ.
„ზრესაში“, ეოველ მოთმინებეს დაკარგვინებენ ადამიანს?
ესეთი დაჟინება რამე იდეისა, სიმართლისა—მრწამს,
მაგრამ ახირება სიყაღბეშა—გერაფერი საქებურია. და
თუ ბატონი დლონტი გადიკოთხავს ჩვენსა და „სსზდ-
ხო გასკოთის“ შორის ატეხილ კამათს ხიზნობას შესა-
ხებ და გულწრფელად გამოსთქვამს თავის მსჯავრს, იგი
უნდა გამოტედექს, რომ მასი განმეორება წინანდელი
ბრალდების ეოკლად უსაიეოდლოა. ასეთი გამოტექსა ძრე-
ლია, მაგრამ ზატოთსანი. ჩვენ არას დროს არ მიგვიმარ-
თავს ეაღბი საბეთებისათვის და თინებისათვის და გესურს
(იქნებ უიმედოდ იუოს) ადვადგინოთ ზრესაში და
რომელიც უკანასკნელ დროს თადლითობასაც არ
ერიდება მოზირდაზირესთან კამათში.

არსებით სსზანზე და სსზანის გამორკვევაზე ჩვენ
უარი არსადექს არ გვითქვამს, მაგრამ ზირად კინკლავო-
ბაზედ კი ბევრჯერ ხელი აგვიდია, რადგან ეს სსზანს
მხოლოდ აბნელებს და რუგნის.

რაც შეეხება იმას, რომ ბ-ნი დლონტის გამოუქვეუ-
ნებია ჩვენი კერძო წერილი მოაზრებით და არა
შეცდომით, რადგან „ბოდიშიც მოვიხადეო“—ეს იმ
ანეგდოტს მაგანებს, ვიდაც კაცს რომ თავი მოაგდებო-
ნეს და შერე დაატანეს, უკაცრავად რომ მოგაკდებინეთა,

წესი ეთიკისა სულ უბრალთა: კერძო წერილებს ავტო-
რის დაუკითხავად სსჯაროდ არა ხდიათ, თორემ ბოდაშიც
სსკროთ არ იქნებოდა. და თანამრომელს რამ შინაური
სსქეება გაუხიაროთ, განა უნდა ქვეყანა სსქეაროს?

* *
*

ჩვენ ი ფოსტა

ჩვენი შინ-ზრდილი პოეტები ყოველთვის ბევრსა სწე-
რენ, მაგრამ ეტყობა, შემოდგომასხედ მათი ფანტაზიის
ხეხილიც უფრო უხვად იღებს ნაყოფსა და მოგვივიდა:

კვანახატურიანსაგან: „...მოდი ვნახოთ ვენახი,
ამოსულა ბალახი
მოდი ვნახოთ თხაო
სულ მთლად გადახმაო...“

გეტყობათ ყური მოგიკრავთ ხალხურ ლექსისათვის,
მაგრამ შიდა ფულუროს რეზონანსი გავფუჭებიათ.

თელაველ ნიკოსაგან: , ვარდს ზამბახი გადავაწან
შიგ ჩავგრიხე ია მე
გვირილები შემოაწყე
მაინც, ეთერ, მშია მე“...

იღებულნი მხატვარი რეპინი შენ არა ხარ, ბალა-
ხით გასძლებოდე და გვიკვირს რომ ბოილობაც არ შეე-
ძლებია.

ცუციბას: ,, . თუ ამას დამიბეჭდავთ, კიდევ ბევრს მო-
გაწვდით“--
სწორედ ამისათვის ვერა.

მწიგნობარს: ფიცი მწამს, ბოლო მაკვირვებსო.

ლას-პარს: ,,მთვარის ტრფიალით
ველად გავიჭერ
ქარის გრიალით
მიწას ჩავიჭერ...“

მაგრამა, ლას-პარ, კალმის ტრიალით—ვერს გახდე-
ბი... ვერას დაიჭერ...

რედაქტორ-გამომცემელი
რ. გაბაშვილი.